

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirjaamo
PL33
00023 VALTIONEUVOSTO

Taustaa

Osana valtiontalouden tasapainottamistoimia sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin tehdään portaittainen tasoleikkaus 2025–2027. Sosiaali- ja terveysministeri Kaisa Juuson toimeksiannosta tehtiin syksyllä 2024 selvitys sote-järjestöjen valtionavustusjärjestelmän kehittämisestä (selvityshenkilö Mika Pyykkö). Selvityksessä ehdotetaan toimia erityisesti vaikuttavuusperustaisuuden vahvistamiseksi ja hallinnollisen taakan keventämiseksi. Arviointi- ja avustusjaosto on ottanut kantaa selvityshenkilö Pyykön selvitykseen ja lausunto on toimitettu sosiaali- ja terveysministeriöön.

Valtiosihteeri Marjo Lindgren antoi kesäkuussa 2025 Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEAlle ja Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioiden neuvottelukunnalle toimeksiannon laatia syyskuun 2025 loppuun mennessä yhteinen konkreettinen ja toimeenpantava ehdotus avustustoiminnasta avustusvuodesta 2027 eteenpäin. Selvityksen tuli huomioida STM:n teettämä selvitys, kansalaisjärjestöstrategia sekä käynnissä oleva valtionavustusuudistus ja valtioneuvoston linjaukset. Sosiaali- ja terveysministeri Kaisa Juuso on esittänyt toiveen, että kesäkuussa 2025 nimetty uusi arviointijaosto ottaisi kantaa jatkoselvityksen sisältöihin.

Jaosto kiittää mahdollisuudesta lausua neuvottelukunnan ja STEAn selvityksestä. Lausunto on rakennettu selvityksen pohjalta niin, että siinä otetaan kantaa selvitykseen kohta kohdalta, mikäli jaosto on kokenut pystyvänsä ottamaan kantaa esitettyihin asioihin olemassa olevan tiedon valossa.

Lausunto

A. Vaikuttavuusperusteisuuden/tarveperusteisuuden vahvistaminen

Vaikuttavuuden vaade ulottuu yhteiskunnan joka sektorille, myös sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan. Valtionavustusten kohdentaminen tarve- ja tuloksellisuusperustaisesti on tervetullut aloite, joka mahdollistaa

vaikuttavuuslähtöisyyden varmistamisen jo hakuvaiheessa. Koska kyse on julkisten varojen käyttämisestä, on oleellista, että avustusrahat kanavoituvat toimintaan, josta saadaan suurin yhteiskunnallinen hyöty. Jaosto pitää vaikuttavuus- ja tarveperusteisuuden vahvistamista erittäin tärkeänä.

Tulevaisuusfoorumi

Jaosto pitää perusteltuna yhteiskunnallisten ilmiöiden sekä nykyisten että tulevien tarpeiden tunnistamista. Ehdotettu tulevaisuusfoorumin voi olla vastaus tähän.

Tulevaisuusfoorumin avulla voitaisi systemaattisesti tunnistaa, analysoida ja ennakoida yhteiskunnallisia ilmiöitä ja tarpeita. Foorumi voisi tarjota myös nopean ja ketterän toimintatavan vastaamaan nopeisiinkin toimintaympäristön muutoksiin. On tärkeää, että foorumin työ perustuisi monitoimijaisuuteen — tutkimuksen, järjestöjen ja viranomaisten yhteistyöhön — jotta kokonaiskuva tarpeista muodostuu mahdollisimman kattavaksi ja ajantasaiseksi.

Oleellista on, että perustettava foorumi hyödyntäisi jo käynnissä olevien tulevaisuusfoorumien työtä ja keskittyisi nimenomaan järjestöjen rooliin tulevaisuuden kansalaisyhteiskunnan ja sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakentajina. Keskeinen kysymys, johon foorumin tulisi vastata on: mihin tulevaisuudessa tarvitaan järjestölähtöistä toimintaa.

Toiminnan tarpeen mittari

Toiminnan tuloksellisuuden rinnalle ehdotetaan toiminnan tarpeen mittarin rakentamista. Jaoston näkemyksen mukaan varsinaisen mittarin kehittäminen ei ole tarkoituksenmukaista. Sen sijaan jonkinlainen kriteeristö, joka johdetaan edellä mainitun tulevaisuusfoorumin tai vastaavan rakenteen työn tuloksena olisi tarpeellinen. Ehdotetut kriteeristön elementit ovat sinänsä kannatettavia. Kriteeristön tarkoituksena olisi auttaa avustuksen hakijoita hahmottamaan avustuksen myöntämisen ajankohtaiset painopisteet sen lisäksi mitä hakuohjeissa todetaan. Avustuksen myöntäjälle kriteeristö tarjoaisi uuden, läpinäkyvän perusteen avustuksen käsittelyyn ja päätöksentekoon. Tämä on tarpeellinen, sillä tällä hetkellä harkinnanvaraisuus on suuressa roolissa avustuksen myöntämisessä. Jos avustuksen myöntämisen yleiset edellytykset toteutuvat, perustuu päätöksenteko hakemuksen laatuun, jonka arvioinnissa tarveharkinnalla on suuri merkitys. Tarvekriteeristö toisi uuden, läpinäkyvän perustan avustusten myöntämiseen.

Ehdotuksen mukaan yksi toiminnan kriteeristön elementti olisi päällekkäisyys. Tämän osalta olisi myös selvitettävä avustuksen myöntäjän mahdollisuutta/velvollisuutta saattaa järjestöt neuvottelemaan yhteistyöstä jo avustusta haettaessa päällekkäisyyksien välttämiseksi.

Avustetun toiminnan mittaamisen kehittäminen

Ehdotuksen mukaan avustetun toiminnan tuloksellisuuden mittaamista kehitetään siten, että tuloksellisuuden arviointi perustuu sekä rahoittajan että avustuksen saajan yhdessä asettamiin tavoitteisiin. Tällä hetkellä järjestöt asettavat tavoitteet itse, mikä voi asettaa ne eriarvoiseen asemaan tuloksellisuuden arvioinnin näkökulmasta. Toiset järjestöt voivat asettaa liian vaatimattomat tavoitteet, mistä johtuen tuloksellisuus voi näyttäytyä erinomaiselta, vaikka toiminta ei itseasiassa olisi kovin laadukasta. Toiset järjestöt taas voivat asettaa liian kunnianhimoiset tai epärealistiset tavoitteet, jolloin toiminta voi vaikuttaa heikolta, vaikka toiminta olisikin laadukasta.

Tarkoituksenmukaista ei kuitenkaan ole, että rahoituksen myöntäjä kävisi jokaisen järjestön kanssa joka vuosi toiminnan tavoitteenasettelukeskustelut, vaan tässä käytettäisiin harkintaa.

Keskeistä on, että järjestöt itse rakentavat vaikutusketjun ilmiöön vastaamiseksi. Rahoituksen myöntäjän osallistuminen tarvittaessa tavoiteasetantaan parhaimmassa tapauksessa selkeyttää järjestöjen rakentamaa vaikutusketjua realistisemmaksi ja vaikuttavammaksi.

Tuloksellisuusarvioinnin raportoinnin hallinnollista taakkaa on perusteltua keventää. Tämä ei kuitenkaan voisi poissulkea sitä, etteikö vuosittain olisi tuotettava keskeiset tuloksellisuuden arvioinnin perustana olevat tiedot, esimerkiksi toiminnan volyymitietoja. Kattavammat raportit voisi toimittaa kahden tai kolmen vuoden välein, jolloin on mahdollista arvioida myös mahdollisia muutoksia.

B. Avustusrakenteen muutokset ja hallinnollisen taakan keventäminen

Avustusrakenteen kehittämisessä on jaoston mukaan tärkeätä ottaa huomioon sekä järjestöjen autonomia että avustuksen myöntäjän velvollisuus kohdistaa avustus sellaiseen toimintaan, josta saadaan suurin yhteiskunnallinen hyöty. Nämä periaatteet saattavat olla keskenään ristiriidassa, minkä vuoksi avustusrakennetta uudistettaessa on tasapainoitava niiden välillä.

Hankerahoitus ja muu kehittämistyö

Jaosto ei näe ehdotusta rajata hankerahoitusta tiettyyn prosenttiosuuteen tarkoituksenmukaisena. Kategorinen rajaaminen tiettyyn prosenttiosuuteen voi pahimmassa tapauksessa estää uusien innovaatioiden syntymistä ja toiminnan kehittymistä. Voisi ajatella, että Suomessa on enemmänkin tarve vahvemmalle ”kokeilukulttuurille”, joihin hankerahoitus voi olla yksi väylä.

Jaosto ei kannata ehdotusta STEA:n määrärahan varaamista hallitusohjelman toimeenpanoon. Hallitusohjelma on oma mekanismi, jota ei tulisi sekoittaa avustusjärjestelmään. Jokainen hallitus määrittelee omat painopisteensä ja keinonsa rahoittaa ne kulloisenkin tilanteen ja tarpeen mukaisesti.

Yleisavustuspainotuksen lisääminen

Ehdotuksessa on hyvin tuotu näkyviin keskeisiä kysymyksiä, jotka vaativat selventämistä ennen kuin yleisavustuksen painotuksesta voidaan tehdä linjauksia. Ehdotuksessa esitettyjen kysymysten lisäksi olisi selvitettävä, miten yleisavustuspainotteisuus ja pienet hankeavustukset (jos siihen suuntaan mentäisi) käytännössä mahdollistaisivat ketterän reagoinnin muuttuviin tarpeisiin.

C. Rajauksia

Ehdotuksessa esitetyt rajaukset ovat kannatettavia. On selvää, että rahoitusta ei tulisi myöntää julkisen sektorin vastuulla oleviin toimintoihin eikä markkinalähtöiseen toimintaan. Tiivis yhteistyö julkisen sektorin toimijoiden kanssa on kuitenkin monesti välttämätöntä vaikuttavan tuloksen saamiseksi. Tähän tulisi miettiä kannusteita, velvoitteita.

Vaikka kategorista omarahoitusosuutta ei otettaisi käyttöön olisi edelleen selvitettävä, millä mekanismeilla järjestöjä kannustettaisiin myös muun kuin STEA:n kautta tulevan rahoituksen hakemiseen. Omarahoitusosuuden hyväksi lukeminen koko järjestön avustuskokonaisuudelle on kannatettavaa.

D. Rakennemuutoksen vauhdittaminen

Järjestöjen rakenteellisessa uudistamisessa on kyse järjestöjen autonomiasta, johon ei julkisen sektorin tulisi puuttua. Jaoston näkemyksen mukaan ei ole tarkoituksenmukaista asettaa erityisiä ehtoja tai kannusteita, jotka vaikuttavat järjestöjen tilanteeseen esimerkiksi niiden fuusioituessa. Nämä ovat erityistapauksia, jotka tulisi myös sellaisina käsitellä.

Lopuksi

Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat merkittäviä kansalaisyhteiskunnan toimijoita ja vaikuttajia. Sosiaali- ja terveysjärjestöille myönnettävien avustussumman

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen
avustusasioiden neuvottelukunta
ja sen arviointi- ja avustusjaosto
VN/11183/2025,
VN/11183/2025-STM-2

pienennettyä on ensiarvoisen tärkeää kehittää avustusjärjestelmää siten, että se kannustaa järjestöjä yhä vaikuttavampaan toimintaan. Avustusjärjestelmän vastuulla on myös avustusten kohdentuminen toimintaan, josta saadaan suurin yhteiskunnallinen ja inhimillinen hyöty. Jaosto näkemyksen mukaan tällä hallituskaudella käynnistetty avustusjärjestelmän selvitystyö (selvityshenkilön työ syksyllä 2024 ja nyt lausuttavana oleva ehdotus) ehdotuksineen on erittäin tervetullut tarjoten konkreettisia toimia avustusjärjestelmän kehittämiseksi ja siten koko sosiaali- ja terveysjärjestötyön kehittämiseksi.

Arviointijaosto

Helsingissä, 14.11.2025